

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Sociologija

Maja Mratović

Rodne uloge i nejednakost u suvremenom hrvatskom društvu

Završni rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Sociologija

Rodne uloge i nejednakost u suvremenom hrvatskom društvu

Završni rad

Student/ica:

Maja Mratović

Mentor/ica:

prof. dr. sc. Karin Doolan

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Maja Mratović**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Rodne uloge i nejednakost u suvremenom hrvatskom društvu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Rodne uloge i feministička perspektiva	2
3. Prikaz rodnih nejednakosti u Hrvatskoj putem sekundarnih podataka	3
4. Europski prikaz rodne ravnopravnosti: gdje se nalazi Hrvatska?	7
5. Sociološki uvidi o rodnim ulogama u hrvatskom društvu	10
5.1. <i>Tradicionalne uloge u suvremenom društvu</i>	12
5.2. <i>Višestruki oblici diskriminacije žena</i>	18
6. Zaključak	19
7. Literatura	22

Rodne uloge i nejednakost u suvremenom hrvatskom društvu

Sažetak

Ovaj završni rad razmatra rodne razlike u hrvatskom društvu temeljem podataka sadržanih u izvješćima Državnog zavoda za statistiku, Europskog instituta za rodnu ravnopravnost, te u različitim znanstvenim istraživanjima provedenima u Hrvatskoj. U radu se prikazuje kako se uloge žena i muškaraca razlikuju u privatnim i javnim sferama života, sa fokusom na uočenu rodnu nejednakost. Posebno se razmatra kako se rodna nejednakost reflektira na živote žena. Uočavaju se značajne rodne razlike u kontekstu mogućnosti zapošljavanja, visine prihoda, obavljanja kućanskih poslova i brige o djeci. Skicira se povijesni kontekst rodni uloga u Hrvatskoj, gdje se tradicionalni stavovi prema rodnoj podjeli rada i dalje odražavaju na svakodnevni život, zbog čega se žene suočavaju s dvostrukim opterećenjem. Razmatraju se i višestruki oblici diskriminacije kojima su izložene žene, uključujući one na temelju dobi, stupnja obrazovanja, te geografskog položaja. Zaključno, rad naglašava potrebu za društvenim promjenama u smjeru stvarne rodne ravnopravnosti u Hrvatskoj.

Ključne riječi: *rod, rodne uloge, rodna nejednakost, podjela rada, feminizam*

Gender roles and inequality in contemporary Croatian society

Abstract

This undergraduate thesis reflects on gender roles in Croatian society based on different sources of data including reports from the Croatian Bureau of Statistics, the European Institute for Gender Equality, and various scientific research projects conducted in Croatia. The thesis shows how the roles of women and men differ in the private and public spheres of life, with a focus on observed gender inequality. It particularly considers how gender inequality reflects on women's lives. Significant gender differences are observed in the context of employment opportunities, level of income, household chores and childcare. The historical context of gender roles in Croatia is sketched with traditional attitudes towards the gender division of labour still reflected in everyday life and women facing a double burden. Multiple forms of discrimination to which women are exposed to are also analysed, including those based on age, education level, and geographic location. In conclusion, the paper emphasizes the need for societal changes towards real gender equality in Croatia.

Key words: *gender, gender roles, gender inequality, labour division, feminism*

1. Uvod

U suvremenom društvu, pitanja rodni uloga često zauzimaju središnje mjesto u raspravama o ravnopravnosti i društvenoj pravdi. Postizanje rodne ravnopravnosti ne samo da predstavlja moralnu i etičku obvezu, već je i temelj za ekonomski razvoj, socijalnu pravdu i opću kvalitetu života (ODRAZ, 2022). U kontekstu Hrvatske, ove rasprave nisu samo puka teorijska pitanja, već stvarnost koja se proteže na mnoge aspekte svakodnevnog života, počevši od obiteljskih struktura, obrazovanja, tržišta rada, socioekonomskih prilika, pa sve do političkog sudjelovanja. Suvremeni društveni procesi i promjene postavljaju izazove pred tradicionalne rodne uloge i otvaraju nove mogućnosti za redefiniranje uloga koje muškarci i žene preuzimaju u društvu.

Rodne uloge, iako često percipirane kao prirodne i nepromjenjive, duboko su ukorijenjene u povijesnim, kulturnim i ekonomskim kontekstima. One oblikuju očekivanja, norme i vrijednosti koje društvo prepisuje pojedincima na temelju njihova spola ili roda. U Hrvatskoj, kao i u mnogim drugim društvima, rodne uloge su doživjele promjene kroz povijest, ali su i dalje pod utjecajem dugotrajnih društvenih uređenja i uvjerenja. Naime, iako je u prošlosti socijalizam formalno promovirao rodnu ravnopravnost, praksa je često zaostajala za teorijom, a rodne uloge ostale su čvrsto ukorijenjene u patrijarhalnim strukturama (Brajdić-Vuković, Birkelund i Štulhofer, 2007).

Ono što je posebno važno u analizi rodni uloga u suvremenom hrvatskom društvu jest prepoznavanje same složenosti ovih uloga. One nisu jedinstvene niti univerzalne; razlikuju se prema socioekonomskom statusu, obrazovanju, geografskom prostoru, ali i prema specifičnim okolnostima i osobnim iskustvima pojedinaca. Na primjer, rodne uloge žena u ruralnim područjima Hrvatske često se razlikuju od onih u urbanim sredinama, pri čemu tradicionalne norme mogu imati jači utjecaj u ruralnim područjima (Barada, Čop i Kučer, 2011).

U cilju ovog rada je analizirati, te kritički sagledati rodne uloge u suvremenom hrvatskom društvu, te istražiti kako ove uloge utječu na različite aspekte života žena i muškaraca, uključujući i privatne i društvene sfere, kao što je izvedba rodni uloga u kontekstu obitelji, obrazovanja i profesionalnog života. Nastoje se identificirati i ključni izvori rodni nejednakosti, prikazati načine na koje se rodni stereotipi održavaju i reproduciraju, te objasniti učinke tih nejednakosti na društveni i ekonomski razvoj. Kroz pregled postojećih podataka i relevantne literature, ovaj rad pruža uvid u promjene rodni struktura od prošlosti pa do sada.

Rad započinje definiranjem pojmova rodnih uloga i feminizma, relevantnih za temu, nakon čega se prikazuju podaci o rodnim nejednakostima sadržani u izvješću Državnog zavoda za statistiku „*Žene i muškarci u Hrvatskoj 2023*“, koji prikazuje razne kategorije podataka o ženama i muškarcima u Hrvatskoj. U sljedećem poglavlju fokus prelazi na europski kontekst, prikazom podataka iz „*Gender Equality Indexa*“ Europskog instituta za rodnu ravnopravnost, što omogućuje prikaz razine rodne ravnopravnosti u Hrvatskoj u usporedbi sa drugim zemljama Europske Unije. U završnom dijelu, a temeljem pregledanih empirijskih istraživanja, prikazuju se stavovi prema rodnim ulogama kroz povijesni razvoj, te se analiziraju višestruki oblici diskriminacije žena u hrvatskom kontekstu.

2. Rodne uloge i feministička perspektiva

Kako bi mogli dublje ući u temu rodnih uloga, razlika i nejednakosti potrebno je i definirati sam pojam. Bartolac, Kamenov i Petrak (2011) prema Bartley i sur. (1991) navode kako *rodne uloge* označavaju kulturološki i socijalno propisana ponašanja koja su dodijeljena muškarcima i ženama. Uz to, nije riječ samo o ponašanjima već i o osobnosti, uvjerenjima, preferencijama i stavovima (Galambos, 2004, prema Jugović, 2010). Važno je naglasiti distinkciju između samog pojma *rod* i *spol*. Spol označava biološke, to jest fizičke karakteristike osobe, dok rod označava društveni ili kulturološki konstrukt (Apelqvist, 2013, prema Grden, 2021). U tom smislu, rodne uloge ne označavaju ponašanja koja su inherentna, biološki predodređena muškarcima ili ženama – već su to ponašanja koja društvo nameće pojedincima kroz proces socijalizacije. Na primjer, muškarcima se često pripisuje uloga hranitelja, dok se ženama često pripisuje uloga skrbnice. Takvi rodni stereotipi mogu negativno utjecati na pojedince tako što im ograničavaju individualnu slobodu i način izražavanja.

Upravo iz tog razloga, kada govorimo o rodnim ulogama, neizbježno je spomenuti i *feminizam* kao ključnu teorijsku perspektivu. Po riječima bell hooks, feminizam je „pokret za okončanje seksizma, seksističkog iskorištavanja i ugnjetavanja“ (hooks, 2000: 1). Feminizam se protivi patrijarhalnim strukturama koje održavaju nejednakost među spolovima te se bori protiv rodnih stereotipa – očekivanja o tome kako bi se muškarci i žene trebali ponašati na temelju njihovog spola. Na primjer, patrijarhalni sustav može promovirati ideju da su žene „prirodno“ manje sposobne za vođenje i donošenje važnih odluka, dok muškarce može poticati da potiskuju,

to jest ne iskazuju emocije kako bi održali stereotip „muškosti“. Feminizam teži društvu u kojem su svi ravnopravni, te imaju jednaka prava i mogućnosti, bez obzira na spol ili rod.

Ključan koncept unutar feminističke teorije je i *intersekcionalnost*. Prema Collins (2015, 2), intersekcionalnost se odnosi na „kritički uvid da rasa, klasa, spol, seksualnost, etnička pripadnost, nacija, sposobnost i dob ne djeluju kao jedinstveni, međusobno isključivi entiteti, već kao recipročno konstruirajući fenomeni koji zauzvrat oblikuju složene društvene nejednakosti.“ U tom smislu, kada se bavimo proučavanjem rodnih uloga, potrebno je promatrati i utjecaj drugih čimbenika na njihovu izvedbu, te način na koji će ih drugi ljudi percipirati na temelju tih čimbenika. Naime, nije isto promatrati kako se odvijaju rodne uloge žene niže klase koja ima prebivalište u ruralnom području, i rodne uloge žene više klase koja živi u urbanom okruženju. Intersekcionalnost nam omogućuje da razotkrijemo kako se različite društvene kategorije međusobno isprepliću i utječu na iskustva pojedinaca u društvu. Ovaj pristup je posebno važan u analizi rodnih uloga jer ukazuje na to da iskustva žena i muškaraca nisu univerzalna, već su oblikovana njihovim specifičnim društvenim položajem. Kada se intersekcionalnost uključi u analizu rodnih uloga, postaje jasno da su društvene norme i očekivanja vezana uz spol u velikoj mjeri uvjetovana i drugim faktorima poput socioekonomskog statusa, obrazovanja, religije i geografskog položaja. Također, treba uzeti u obzir i kako ti faktori mogu dodatno komplicirati i otežati borbu protiv rodnih stereotipa. Na primjer, žene iz siromašnijih zajednica mogu imati manje pristupa resursima i podršci koja bi im omogućila da se odupru tradicionalnim rodnim ulogama ili da ih redefiniraju na način koji im više odgovara (Barada, Čop, Kučer, 2011). Feministička teorija, posebno kada se oslanja na intersekcionalni pristup, ne samo da kritizira patrijarhat, već i kapitalizam i rasizam te aktivno traži načine kako te strukture transformirati u pravednije sustave.

3. Prikaz rodnih nejednakosti u Hrvatskoj putem sekundarnih podataka

Hrvatski zavod za statistiku 2023. godine objavio je, kao dio redovitog izvještavanja o rodnim razlikama u Hrvatskoj, podatke koji nam govore o položaju žena i muškaraca u hrvatskom društvu pod nazivom „*Žene i muškarci u Hrvatskoj 2023.*“ U samom predgovoru ističe se važnost ravnopravnosti među spolovima, pa tako stoji da bi „*žene i muškarci trebali biti jednako zastupljeni u svim područjima javnoga i privatnog života, imati jednak status, jednake mogućnosti za*

ostvarivanje svojih prava i jednaku korist od ostvarenih rezultata“ (Državni zavod za statistiku [DZS], 2023). Prikazani su statistički podaci koji se odnose na različite sfere života žena i muškaraca. Ti podatci su svrstani u osam poglavlja, a to su stanovništvo, zdravstvo, obrazovanje, zaposlenost i plaće, mirovinsko osiguranje, pokazatelji siromaštva, pravosuđe i politička vlast (DZS, 2023). Unutar tih kategorija nalaze se tablični i grafički prikazi podataka vezanih uz pripadajuću kategoriju pružajući uvid u razlike između žena i muškaraca. Na temelju tih statističkih prikaza, koji ne prikazuju samo recentnije podatke, već i one prikupljene kroz prijašnje godine, možemo uvidjeti promjene koje se odvijaju te postepeno pratiti na koji se način odigrava rodna dinamika hrvatskog društva.

U analizi podataka o *zaposlenosti i plaćama* rezultati nam pokazuju da 2021. godine, neovisno o stupnju obrazovanja, muškarci prosječno imaju višu neto plaću u svim navedenim djelatnostima osim u građevinarstvu (DZS, 2023). Mogući razlog tome jest da žene koje rade u građevinarstvu češće obavljaju administrativne, menadžerske ili stručne poslove koji su bolje plaćeni od fizičkih poslova na terenu, koji su pretežno karakterizirani kao muški poslovi. Sama činjenica da jedan stupac tablice prikazuje „udio plaća žena u plaćama muškaraca“ jasno ukazuje na problem rodne diskriminacije na tržištu rada. Problem nije samo i u visini plaće, već i podatak da je više nezaposlenih žena u odnosu na muškarce, čak dvostruko kada uspoređujemo žene i muškarce sa završenim studijem (DZS, 2023). Postignuta diploma trebala bi donekle osigurati veću mogućnost zapošljavanja te veće plaće, međutim u praksi to nije takav slučaj, bar kada govorimo o ženama.

U društvu postoji stereotip da žene nisu toliko zainteresirane za ostvarivanje poslovnog uspjeha ni težnji prema višim poslovnim pozicijama (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2011), jer su sklonije majčinstvu i obiteljskom životu, međutim podatci iz Državnog zavoda za statistiku (2023) pokazuju da je čak više žena sa završenim višim stupnjem obrazovanja od muškaraca – od ukupno 26 905 diplomiranih studenata, njih 62,8% bile su žene, kako pokazuju podatci iz 2021. godine. Prema istraživanju Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (2011), podzastupljenost žena na rukovodećim i upravljačkim pozicijama može biti upravo povezano s takvim tradicionalnim predrasudama i stereotipima o ženama, ali i s izravnom *diskriminacijom*. U njenom istraživanju *o zastupljenosti žena i muškaraca na rukovodećim i upravljačkim pozicijama u poslovnim subjektima u RH* (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova 2011) 36% poslovnih

subjekata je istaknulo da je podzastupljenost žena u njihovom sektoru rezultat tradicionalne dominacije muškog spola; tek 4% tvrdi da je razlog tome nedostatak interesa žena za takve pozicije, a 5% ih je kao razlog za podzastupljenost žena izdvojilo zahtjevne radne uvjete.

U poglavlju DZS (2023) o *pokazateljima siromaštva* prikazani su postotci koji prikazuju *stopu rizika od siromaštva prema dobi i spolu* dobiveni u istraživanju provedenom 2022. godine. U ovom slučaju stopa rizika od siromaštva je „*postotak osoba čiji je ekvivalentni dohodak ispod praga rizika od siromaštva*“ (DZS, 2023). Prema Doolan i Tonković (2021), kada bi društvo promatrali kroz klase temeljene na kapitalu, s jedne strane ekstrem bi bio dominantna klasa, a s druge potklasa. Ovdje se kapital ne odnosi samo na onaj ekonomski, već i kulturni i društveni kapital. Prema tome, dominantna klasa je ona koja posjeduje najviše ekonomskog, kulturnog i društvenog kapitala, dok s druge strane osobe koje se nalaze u potklasi imaju najmanju razinu stečenog ili naslijeđenog ekonomskog, kulturnog i društvenog kapitala (Doolan i Tonković, 2021). Prema rezultatima njihovog istraživanja, zaključak je da se unutar dominantne klase u nešto većoj mjeri nalaze muškarci, dok su pripadnici potklase češće žene i osobe starije dobi (Doolan i Tonković, 2021). Ovaj zaključak potvrđuju i rezultati istraživanja Državnog zavoda za statistiku (2023). U poglavlju o *pokazateljima siromaštva* tablica prikazuje da ženama dobnih skupina od 0-17 i 18-24, te 55-64 i 65+ generalno prijete veći rizik od siromaštva u odnosu na muškarce, sa iznimkom dobne skupine od 25-54 godine gdje žene i muškarci imaju gotovo jednaku stopu rizika od siromaštva, a to je generalno dobna skupina kada su osobe u stalnom radnom odnosu (DZS, 2023).

Nadalje, u tablici koja prikazuje *stopu rizika od siromaštva prema najčešćem statusu u aktivnosti i spolu* možemo primijetiti kako muškarci koji su samozaposleni, ili nezaposleni imaju veći rizik od siromaštva, što može biti povezano s nesigurnošću posla ili nižim prihodima. S druge strane, žene koje su umirovljene ili neaktivne imaju veći rizik od siromaštva. Razlog tome postane jasan kada pogledamo poglavlje o *mirovinskom osiguranju*. U tablici koja nam prikazuje prosječnu mirovinu za 31. prosinca 2022. prikazano je kako je prosječna starosna mirovina (u kunama) za žene bila 2 896,04, a za muškarce 3 258,29 (DZS, 2023). Niža starosna mirovina može se objasniti kao rezultat prosječno nižih plaća žena s obzirom na to da je mirovina „određena na osnovi navršenog mirovinskog staža i ostvarenih plaća“ (Zakon o mirovinskom osiguranju, „Narodne novine“ br. 33/15).

Invalidska mirovina također je niža kod žena, koje su prosječno primale 2 068,52kn, a muškarci 2 476,97kn (DZS, 2023). Iznimka je obiteljska mirovina, za koju su žene prosječno primale 2 325,45kn, dakle nešto više od muškaraca za koje je prosjek bio 2 106,80kn (DZS, 2023). Ovome bi se pak mogla pridodati činjenica da žene u Hrvatskoj prosječno imaju duži životni vijek od muškaraca, a obiteljska mirovina prima se nakon smrti obiteljskog člana (npr. bračni partner).

Još jedan zanimljiv pokazatelj rodnih nejednakosti nalazi se u poglavlju *politička vlast*. Prema podacima u tablici koja prikazuje *zastupnike hrvatskog sabora (prema izbornim listama)* iz 2020. godine, možemo vidjeti kako je svega 22,5% zastupnica, naspram 77,5% zastupnika. Dakle, od ukupno 151 zastupnika samo su 34 njih žene, unatoč tome što u Republici Hrvatskoj postoji *Zakon o ravnopravnosti spolova*, koji u članku 12, stavak 3, nalaže:

„Osjetna neuravnoteženost jednog spola u smislu stavka 2. ovog članka postoji ako je zastupljenost jednog spola u tijelima političkog i javnog odlučivanja niža od 40%.“

Unatoč ovome zakonu, zastupljenost žena u političkim tijelima i dalje nije zadovoljavajuća. Ovaj zakon se nerijetko uopće ne poštuje, kao što se moglo iščitati iz dobivenih podataka Državnog zavoda za statistiku (2023).

U istraživanju Državnog zavoda za statistiku obuhvaćeno je mnogo raznih područja života žena i muškaraca, kvantitativno prikazujući razlike unutar društva. Ovi statistički podaci pružaju osnovu za razumijevanje problema s kojima se društvo suočava te potiču na razmišljanje o potrebi za promjenama i unaprjeđenjem postojećih društvenih struktura, kako bi se osigurala veća jednakost, pravednost i funkcionalnost za sve članove društva, uključujući i žene. Jedan od ključnih aspekata kojih smo se dotaknuli su pitanja rada i prihoda. Razlike u приходima među muškarcima i ženama ne samo da odražavaju postojeću rodnu diskriminaciju na tržištu rada, već i ukazuju na šire probleme vezane uz društvene norme i očekivanja. Kao što je prethodno spomenuto, stereotipi o ulogama žena i muškaraca u društvu mogu doprinijeti nejednakosti u plaćama i mogućnostima zapošljavanja.

Činjenica da žene i muškarci nisu jednako zastupljeni u svim područjima te da postoji razlika u statusu, mogućnostima i vrednovanju spolova, prikazuje nam da aspiracija za rodnom jednakosti u hrvatskom društvu još uvijek nije ostvarena, a ova nejednakost vidljiva je u gotovo svim poglavljima istraživanja DZS (2023). Od diskriminacije u raznim poslovnim sektorima,

nezastupljenosti žena u pojedinim područjima i nejednakim prosječnim prihodima, sve to ukazuje da unatoč predgovoru DZS publikacije koji naglašava važnost rodne jednakosti, ta jednakost još nije ostvarena. Podzastupljenost žena u različitim područjima ukazuju na tradicionalne predrasude s kojima se suočavaju u profesionalnom napredovanju, a nejednakost prihoda i teža mogućnost zapošljavanja i dalje potvrđuje diskriminaciju na tržištu rada.

4. Europski prikaz rodne ravnopravnosti: gdje se nalazi Hrvatska?

Za razliku od podataka Državnog zavoda za statistiku koji prikazuju rodne nejednakosti u hrvatskom kontekstu, Europski institut za rodnu ravnopravnost nudi nam komparativni prikaz podataka europskih zemalja. Taj prikaz temelji se na *Gender Equality Index* (Indeks rodne ravnopravnosti) i nudi nam prikaz ocjena Europske unije i država članica od 1 do 100, prema kojoj bi ocjena 100 označavala potpunu rodnu jednakost (EIGE, 2023). Kod računanja prosjeka rodne ravnopravnosti EU ili određene zemlje, prvo se zasebno računaju kategorije *rad*, *novac*, *znanje*, *vrijeme*, *vlast* i *zdravlje*. Unutar ovih kategorija mjere se različita područja vezana uz samu kategoriju koje nose zaseban broj bodova, a ukupan zbroj tih bodova doprinosi prosjeku cjelokupne kategorije. Zatim, prosjek svih kategorija donosi ukupan zbroj bodova koji predstavlja razinu rodne ravnopravnosti odabrane zemlje. Postoji i podatak o nasilju nad ženama unutar zemalja, međutim on ne ulazi u ukupan zbroj bodova.

Općenito gledajući prosjek svih zemalja Europske unije, ostvareno je 70.2 bodova. Kategorija unutar koje je ostvareno najviše bodova je *zdravlje*, sa 88.5 bodova. U kategoriji *zdravlje* mjeri se općenito zdravstveno stanje, ponašanja koja utječu na zdravlje i pristup zdravstvenim uslugama (EIGE, 2023). Sljedeća kategorija s najviše bodova je *novac*, sa 82.6 bodova. Ova kategorija mjeri financijske nejednakosti između žena i muškaraca. Rezultati unutar ove kategorije prikazuju da općenito u Europskim zemljama žene imaju manju mjesečnu prosječnu plaću od muškaraca, te manji ekvivalentni neto dohodak, koji uz plaću uključuje i mirovinu, investicije, naknade te druge izvore prihoda (EIGE, 2023). Sljedeća kategorija je *rad* sa ostvarenih 73.8 bodova. Ova kategorija prikazuje „u kojoj mjeri žene i muškarci mogu imati koristi od jednakog pristupa zapošljavanju i dobrim radnim uvjetima“ (EIGE, 2023). Kategorija *vrijeme* nosi 68.5 bodova. Sub-kategorije unutar ove su *aktivnosti skrbi* te *društvene aktivnosti*. Aktivnosti skrbi

prikazuju uključenost žena i muškaraca u kućanskim poslovima, te brigu o djeci, starijim osobama i osobama s invaliditetom. Rezultati dobiveni 2022. godine prikazuju kako 34% žena u dobi od 18 do 74 godine vode brigu o djeci i njihovom obrazovanju, ili vode brigu o starijima ili osobama s invaliditetom svaki dan, dok samo 25% muškaraca radi isto (EIGE, 2023). Zatim, prikazano je kako 63% žena u dobi od 18 do 74 godine obavljaju kućanske poslove i kuhaju svaki dan, za razliku od muškaraca čiji je postotak 36% (EIGE, 2023). Međutim, kada je riječ o društvenim aktivnostima, 34% zaposlenih muškaraca u dobi od 16 do 74 godine sudjeluje u sportskim aktivnostima, te kulturnim ili slobodnim aktivnostima van kuće dnevno ili više puta tjedno, za razliku od 29% žena (EIGE, 2023). Uz to, njih 15% je uključeno u dobrovoljne ili dobrotvorne aktivnosti barem jednom mjesečno, a žena 11% (EIGE, 2023). Iduća kategorija je *znanje* sa 63.6 bodova, sa najvećom rodnom razlikom unutar sub-kategorije *segregacija*, koja prikazuje postotak studenata obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi, humanističkih znanosti i umjetnosti, od čega su 43% žene, a 21% muškarci. Zadnja kategorija s najmanje bodova je kategorija *vlasti* sa 59.1 bodova. Ona prikazuje raspodjelu spolova unutar sub-kategorija *politika* („zastupljenost žena i muškaraca u nacionalnim parlamentima, vladi i regionalnim/lokalnim upravama“ (EIGE, 2023), *ekonomija* („udio žena i muškaraca u upravnim odborima najvećih nacionalno registriranih tvrtki“ (EIGE, 2023) i *društvo* („podaci o odlučivanju u organizacijama koje financiraju istraživanja, medijima i sportu“ (EIGE, 2023). Prikazano je kako je unutar svake kategorije uključenost muškaraca puno veća nego od žena, na primjer, kada je riječ o političkoj uključenosti, prosjek žena u ministarstvu, parlamentu i regionalnim/lokalnim upravama ne prelazi 35%.

U Hrvatskoj je ukupno ostvareno 60.7 bodova, što čini Hrvatsku jednom od gorih zemalja u Europskoj Uniji što se tiče rodne ravnopravnosti – to se očituje kod usporedbe sa ostalim zemljama gdje se Hrvatska među svih 27 zemalja članica nalazi na 20. mjestu (EIGE, 2023). Unutar kategorije *zdravlje* ostvareno je 84.8 bodova, što je nešto niže od prosjeka EU, ali generalno bez značajnijih razlika između žena i muškaraca sa iznimkom unutar sub-kategorije *ponašanja*, gdje je prikazano da 71% žena ne puši niti konzumira nezdravu količinu alkohola, za razliku od 55% muškaraca (EIGE, 2023). U kategoriji *novac* ostvareno je 73.6 bodova - situacija je uglavnom jednaka onoj u EU, međutim razlika je u prosječnoj mjesečnoj plaći koja je, iako viša u muškaraca nego kod žena, općenito je za oba spola dosta niža od prosjeka EU (EIGE, 2023). U kategoriji *rad* ostvareno je 72.1 boda, što je također manje-više jednako prosjeku, s najvećom razlikom u tome da je u Hrvatskoj veća mogućnost da možete dobiti sat ili dva slobodno tijekom radnog vremena

za rješavanje osobnih ili obiteljskih stvari (EIGE, 2023). U kategoriji *vremena* ostvareno je 48.6 bodova. Najveće razlike među spolovima mogu se primijetiti kod svakodnevnog obavljanja kućanskih obveza. Čak 78% žena svakodnevno kuha i/ili obavlja kućanske poslove, dok samo 34% muškaraca čini isto, a kada je riječ o brizi o drugima, 39% žena to obavlja svakodnevno, za razliku od 28% muškaraca (EIGE, 2023). Još jedan zanimljiv podatak jest da 24% zaposlenih muškaraca u dobi od 16 do 74 godine sudjeluje u sportskim aktivnostima, te kulturnim ili slobodnim aktivnostima van kuće dnevno ili više puta tjedno za razliku od samo 12% žena koje čine isto (EIGE, 2023). Kategorija *znanje* nosi 54.2 boda, još uvijek s najvećim razlikama unutar sub-kategorije *segregacija*. Naposljetku, kategorija *vlast* ima najmanje bodova, svega 49.5. Ovo nam govori da je u Hrvatskoj zastupljenost žena na višim poslovnim pozicijama izrazito niska. Usporedimo primjerice ovaj rezultat sa Švedskom, koja je prema Europskom institutu za ravnopravnost spolova najravnopravnija zemlja što se tiče rodne jednakosti od svih ostalih zemalja EU, sa ukupno 82.2 boda. U kategoriji *vlasti* oni imaju 85.1 bod, što je ogromna razlika u usporedbi s rezultatom dobivenim u Hrvatskoj.

Rumunjska je zemlja koja se nalazi na posljednjem mjestu ljestvice rodne ravnopravnosti EU zemalja (56.1 bod). U usporedbi sa Hrvatskom, najveća razlika očitava se u kategoriji *vlasti*, *zdravlja* i *vremena*. Što se tiče kategorije *vlasti*, Rumunjska ima sakupljenih 30.7 bodova. U Rumunjskoj ravnopravna zastupljenost žena u političkim i ekonomskim krugovima izrazito je niska u usporedbi sa Hrvatskom (49.5 bodova) i općenito Europskim prosjekom (EIGE, 2023). Razlika se očituje i po prikazu kategorije *zdravlja*, u kojoj Rumunjska ima ostvarenih 70 bodova, a Hrvatska 84.8 (EIGE, 2023). Međutim, u jednoj kategoriji Rumunjska je značajno bolja od Hrvatske – a to je kategorija *vremena*. Rumunjska u *kategoriji* *vremena* nosi 69.2 boda, što je dosta više od Hrvatske koja nosi 48.6 u istoj (EIGE, 2023). Osim što u Rumunjskoj postoji ponešto veća ravnopravnost oko obavljanja poslova u domaćinstvu, najveća razlika se očituje u tome što se žene i muškarci podjednako bave sportskim, kulturnim ili zabavnim aktivnostima van kuće (EIGE, 2023), što bi upravo moglo biti povezano sa boljom raspodjelom kućanskih poslova što omogućuje ženama više vremena za sudjelovanje u raznim aktivnostima.

Podatci EIGE (2023) pokazuju nam kako je u Hrvatskoj vidljiva neravnopravna podjela rada u kućanstvu, pa tako imamo i podatak koji nam prikazuje postotak obavljanja kućanskih poslova (kuhanje, čišćenje) žena i muškaraca. Tako stoji da u kućanstvima parova bez djece 83%

žena vodi brigu o kuhanju i/ili čišćenju svaki dan, u usporedbi sa 39% muškaraca. S druge strane, kod parova koji imaju djecu, čak 90% žena obavlja iste poslove, a muškaraca samo 31% (EIGE, 2023). Unatoč ovome, usporedimo li podatke iz 2023. godine i one deset godina unazad iz 2013. godine, vidi se mali pomak prema rodno ravnopravnijem društvu. Hrvatska se 2013.¹ godine nalazila pri samom dnu ljestvice prikaza rodne ravnopravnosti u Europskoj Uniji – od 27 zemalja, nalazila se na 24 mjestu, a ocijenjena je sa 52.3 boda (EIGE, 2013). Najveći pomak očituje se u kategoriji *vlasti* (2013. – 28.4 boda, 2023. – 49.5 bodova), koja prikazuje raspodjelu moći spolova unutar političkih, ekonomskih i socijalnih krugova (EIGE, 2013, 2023). Osim Hrvatske, i ostale zemlje su imale pomak prema naprijed. U 2013. godini, od 27 zemalja njih 16 nije imalo više od 60 bodova, a u 2023. samo njih 5 ima ostvareno manje od 60 bodova (EIGE, 2013, 2023). Iako stvarna rodna ravnopravnost ne može biti potpuno sagledana kroz bodove, oni ipak pružaju korisnu generalnu sliku napretka (ili nazadovanja) u društvu – a komparativni pregled podataka od ranijih godina pa sve do danas daje razloga za optimizam da se društvo kreće u smjeru veće ravnopravnosti.

5. Sociološki uvidi o rodnim ulogama u hrvatskom društvu

U društvu postoje različiti stavovi prema rodnim ulogama i različite izvedbe tih uloga – neki se još uvijek zalažu za održavanje tradicionalnih rodnih uloga, dok drugi imaju feministički orijentirane stavove i prakse. Kako bi bolje razumjeli kontekst stavova i praksi vezanih uz rodne uloge u hrvatskom društvu, potrebno je sagledati prošlost samog društva. U bivšoj Jugoslaviji i žene i muškarci najčešće su bili zaposleni na puno radno vrijeme – socijalistička vlada omogućila je ženama rad provodeći politiku pune zaposlenosti (*full-employment policy*) i omogućavajući povoljnu dnevnu skrb za djecu (Brajdić-Vuković, Birkelund i Štulhofer, 2007). No, unatoč zalaganjima za rodnu ravnopravnost, ona prema Brajdić-Vuković i sur. (2007) u stvarnosti nikad nije bila ostvarena – društvo je i dalje bilo patrijarhalno strukturirano, i uz to što su žene bile uključene na tržištu rada, od njih se i dalje očekivalo da budu zadužene za obavljanje (neplaćenih) kućanskih poslova, što ih je stavilo u lošiji položaj naspram muškaraca jer su bile opterećene i radom na poslu i radom kod kuće (Brajdić-Vuković, Birkelund i Štulhofer, 2007). Dodatno, tržište

¹ Podaci za Indeks 2013. uglavnom su iz 2010. godine

rada bilo je podijeljeno prema spolu, a žene su većinski radile na lošijim, manje plaćenim radnim mjestima. Promjenom političkog sustava, to jest prelaskom na tržišno gospodarstvo i privatizaciju, došlo je pak do gubitka radnih mjesta i stvaranja novih vrsta poslova. Nezaposlenost je naglo porasla 1990-ih, pri čemu su značajan broj nezaposlenih sačinjavale žene (Brajdić-Vuković, Birkelund i Štulhofer, 2007). Ove promjene, zajedno s političkim naporima da se ojačaju tradicionalne obiteljske uloge, imale su utjecaja na stavove prema rodnim ulogama. Prijelazom na tržišno orijentirano gospodarstvo koje je dovelo do gubitka sigurnosti radnog mjesta i opadanjem kvalitete javnih usluga, ojačali su se stari rodni stereotipi prema kojima muškarci trebaju ponajprije obavljati svoje uloge u javnim sferama – u poslu i politici, dok bi žene svoje uloge trebale obavljati u privatnim sferama – dakle baviti se kućanstvom i majčinstvom (Bracewell, 1996, prema Brajdić-Vuković, Birkelund i Štulhofer, 2007). Sve ovo je rezultiralo učvršćivanjem dvostrukog opterećenja žena i očuvanjem patrijarhalnih struktura unatoč političkim naporima za rodnu ravnopravnost. Prema novijim istraživanjima, utvrđeno je da muškarci i dalje obavljaju manje posla u obitelji naspram žena (Topolčić, 2001, prema Klasnić, 2017). Topolčić (2001) objašnjava da društveno uređenje nema veliki utjecaj na raspodjelu uloga, jer bez obzira je li društvo socijalističko ili kapitalističko, u njima prevladava patrijarhat koji održava (neravnopravnu) tradicionalnu podjelu uloga.

Prema radu Brajdić-Vuković, Birkelund i Štulhofer objavljenom 2007. godine, navodi se kako državljani zapadnih zemalja uglavnom sve više podržavaju uključivanje žena u tržište rada, uz neke razlike ovisno o dobi, spolu, stupnju obrazovanja i drugim karakteristikama. S druge strane, kada je riječ o izvođenju rodnih uloga u privatnoj sferi, istraživanja pokazuju da se podijeli rada u obitelji/kućanstvu pristupa sa više tradicionalnim stavom (Brajdić-Vuković, Birkelund i Štulhofer, 2007). Međutim, prema rezultatima njihovih analiza, primjećuju kako se zastupanje tradicionalnog stava manje izražava kod mlađih dobnih skupina, uz napomenu da su se podaci promatrali samo iz jedne vremenske točke, te ne mogu sa sigurnošću potvrditi je li to posljedica promjena tijekom života osobe ili razlika među generacijama. Iako su rat, Katolička crkva i režim bivšeg predsjednika Tuđmana u hrvatskom društvu promovirali tradicionalne vrijednosti, čini se da to nije imalo značajnog utjecaja na mlađe generacije, već su one pod utjecajem globalnih trendova (Brajdić-Vuković, Birkelund i Štulhofer, 2007). S obzirom da je rad Brajdić-Vuković, Birkelund i Štulhofer (2007) objavljen prije više od 15 godina, potrebno je uzeti u obzir promjene koje su se u međuvremenu dogodile u društvu, a njih će se prikazati u idućem poglavlju.

5.1. Tradicionalne uloge u suvremenom društvu

Prema istraživanjima Čulig, Kufrin i Landripet (2007), hrvatsko društvo je izrazito tradicionalno što se tiče raspodjele kućanskih poslova, te je svaki posao moguće definirati kao „muški“ ili „ženski“ posao, pri čemu je više onih ženskih (Čulig, Kufrin i Landripet, 2007, prema Klasnić, 2017). U ženske poslove se uglavnom ubrajaju oni poslovi koje se treba obavljati često ili svakodnevno te su vremenski dugotrajni, kao što su kuhanje i pospremanje, dok su muški poslovi uglavnom oni koji se obavljaju rjeđe, kao u slučaju nekih povremenih popravaka (Čulig, Kufrin i Landripet, 2007, prema Klasnić, 2017). Osim što obavljaju manje posla unutar obitelji, muškarci također imaju i mogućnost da odlučuju hoće li odraditi neki kućanski posao ili ne, dok žene uglavnom nemaju izbora (Klasnić, 2017). Razlog tome je što, kao što je već navedeno, ženski poslovi su oni koji zahtijevaju svakodnevno ili često obavljanje. Žena u tradicionalno raspoređenoj obitelji nema tu privilegiju ne obavljati svoje dužnosti kod kuće jer je umorna ili joj se ne da – bez pripremljenog obroka, obitelj će ostati gladna; ako ne opere odjeću, djeca neće imati što za obući. Topolčić (2001) prema Goodnow i Bowes (1994) objašnjava da situaciju dodatno otežava činjenica da nije lako dostupno dobiti pomoć od drugih za brigu od kućanstvu – mnoge obitelji nisu u ekonomskoj mogućnosti imati plaćenu pomoć, a može biti teško i doći do takve osobe. Uz to, neke obitelji nisu u mogućnosti imati ni neplaćenu pomoć (od drugih članova obitelji) zbog dominacije *nukleus* obitelji, koje su prostorno razdvojene od ostalih članova (Topolčić, 2001).

Postoje različiti pristupi „mjerjenja“ rodne ravnopravnosti. U istraživanju „*Muškarci to ne rade: rodno segregirana podjela rada u obitelji*“, koje je bilo dio šireg pilot-istraživanja, Topolčić (2001) je u cilju imao ispitati u kojoj mjeri muškarci sudjeluju u obavljanju kućanskih poslova i u kojoj mjeri je taj rad segregiran prema spolu. Ispitanici/ce su bili/e osobe u braku koje su uz to stalno zaposlene, te se za prikupljanje podataka koristio adaptiranom *skalom podjele rada u kućanstvu*. Ispitanici su od 11 ponuđenih kućanskih aktivnosti morali izabrati koliko često odrađuju ponuđenu aktivnost (*nikad, 1-2 puta mjesečno, 1-2 puta tjedno, kad god treba*). Rezultati su pokazali kako od 11 ponuđenih kućanskih poslova (*popravci, kuhanje, usisavanje, majstori, rublje, sanitarije, ljubimci, smeće, namirnice, suđe, glačanje*), 8 ih najčešće obavljaju žene, a muškarci samo u jednom poslu djeluju više od žena – u sitnim popravcima po kući (Topolčić, 2001). Značajne razlike nema u onim poslovima koje Topolčić (2001) naziva „logističkim“, a to su organiziranje dolazaka majstora, iznošenje smeća i nabava namirnica. Zatim se fokusira na

poslove koje jedan spol *ne* obavlja. Rezultati pokazuju da oko trećine žena nikada ne popravlja stvari po kući niti organizira dolazak majstora, međutim poslovi poput organiziranja majstora i brige za kućne ljubimce Topolčić (2001) naziva „tranzicijskim“ s obzirom na rodnu segregaciju, jer i velik broj muškaraca također nikad ne organizira dolazak majstora niti se brinu za ljubimce. Zatim, posao kojeg muškarci najmanje obavljaju jest pranje rublja (2/3 muškaraca nikad ne pere rublje), zatim slijedi glačanje (više od polovine nikad ne glača rublje), a iza toga slijedi čišćenje prostorija (približno polovina muškaraca nikad ne čisti po kući). Zanimljiv je rezultat da samo 1/4 muškaraca nikad ne kuha, međutim Topolčić ovo objašnjava kao „nedovoljno precizna formulacija kategorije odgovora koji u ljestvici izražava najveći stupanj angažmana – „kad god treba““ (2001: 781).

S druge strane, Klasnić (2017) je u svom istraživanju „*Utjecaj rodne podjele obiteljskih obveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena*“ imala u cilju šire istražiti utjecaj i posljedice rodnih uloga tako što je promatrala na koji način obveze koje žene obavljaju kod kuće ostavljaju posljedice na njihov javni, profesionalni život. Za razliku od Topolčića koji je u cilju imao istražiti samo koliko muškarci sudjeluju u raspodjeli kućanskih poslova i kolika je rodna segregacija istih, ciljevi od Klasnić (2017) su, dakako, uz istraživanje raspodjele kućanskih poslova, otkriti i prediktore koji rezultiraju raspodjelama poslova, ispitati kako ta raspodjela utječe na profesionalni život žena te načine na koje one usklađuju svoje obveze, te istražiti uzroke negativnih posljedica sukoba između obiteljskih i poslovnih obaveza zaposlenih žena.

Uzorak ovog istraživanja bile su zaposlene žene (od 18 do 65 godina) koje žive sa svojim partnerima minimalno godinu dana. Već na samom početku prikaza rezultata još jednom imamo podatak da rutinske kućanske poslove obavljaju gotovo isključivo žene – unatoč tome što je razmak od istraživanja Klasnić i onog od Topolčića veći od 15 godina, situacija ostaje ista, pa tako istraživanje od Klasnić (2017) prikazuje podatak da poslove kao što su čišćenje raznih prostorija, pranje rublja i briga za biljke obavlja više od 80% žena. Što se tiče pripremanja hrane, vidi se malo ravnopravnija raspodjela (21% parova podjednako kuhaju) međutim i dalje je to većinski posao kojeg obavljaju žene. Ravnopravnija podjela rada može se primijetiti kod poslova kao što su postavljanje i pospremanje stola prije/nakon obroka (41%), te kupovina namirnica i kućnih potrepština (48%) (Klasnić, 2017). Zaključak je da u 83% veza rutinske poslove obavljaju isključivo žene, dok u samo 0,4% veza njih obavljaju isključivo muškarci. Što se tiče vremena

provedenog obavljajući te poslove, prikazano je kako žene tjedno provedu otprilike 15 sati obavljajući rutinske kućanske poslove, dok muškarci provedu oko 4 i pol sata tjedno (Klasnić, 2017). U ovo istraživanje uvedena je još jedna dimenzija, a to je mentalni rad. Mentalni rad u ovom istraživanju odnosi se na to tko u obitelji vodi računa o tome da kućanski poslovi budu obavljeni, a rezultati prikazuju da 35,7% žena *isključivo same* brinu o tome da kućanski poslovi budu obavljeni, 40,7% odgovora prikazuje da to *većinom* rade žene, 23% prikazuje *podjednako*, a da o njima računa vode većinom ili gotovo uvijek *muškarci* manji je od 1% (Klasnić, 2017).

Što se tiče povremenih kućanskih poslova, rezultati prikazuju da ih u 49,4% veza žene i muškarci *podjednako* obavljaju, u 39,2% veza ih *većinom* ili *uvijek* obavlja muškarac, a u 11,4% veza ih *većinom* ili *uvijek* obavlja žena. Kada je riječ o povremenim poslovima poput plaćanja računa i obavljanja nekih poslova van kuće, njih većinom obavljaju žene, a kada je riječ o sitnim popravcima ili o održavanju automobila, to većinom obavljaju muškarci. Dakle, prema ovim rezultatima možemo zaključiti da muškarci češće obavljaju one poslove koji se odrađuju rjeđe, primjerice jednom godišnje, dok žene obavljaju one učestalije poslove (Klasnić, 2017). Zanimljiv je podatak da veći postotak muškaraca obavlja povremene kućanske poslove, a to je ujedno jedina vrsta kućanskih poslova koje više obavljaju muškarci, međutim žene su te koje uglavnom vode brigu o tome da ti poslovi zapravo budu obavljeni. Također je utvrđeno kako žene više vode brigu o djeci za razliku od muškaraca – najviše kada je potrebno obaviti nekakvu kupovinu dječjih stvari, kod hranjenja i mijenjanja pelena, više pomažu djeci pri učenju i slično, dok su muškarci više uključeni (ali i dalje manje od žena) kada je riječ o nekakvim opuštenijim aktivnostima, kao što je igra s djecom, odlazak u šetnje i slično. Međutim, bitno je naglasiti kako se u određenim aktivnostima vide razlike u generacijama, pa se kod mlađih parova vidi veća angažiranost muškaraca kada je riječ o brizi za djecu (Klasnić, 2017).

Važan dio istraživanja od Klasnić (2017) je kako privatni život žena utječe na njihov profesionalni život. Kada je riječ o ženama koje *vode brigu o djeci* i istodobno imaju plaćeni posao, navodi se podatak da njih čak 63,1% radi pod znatno većim stresom, a zbog povećanih potreba obitelji njih 42% moralo je pronaći dodatni posao ili si produžiti radno vrijeme. Zbog toga što moraju voditi brigu o djeci, 32,6% žena izjavilo je kako su morale znatno usporiti napredovanje u karijeri, a 25,8% ih je moralo i odustati od željene karijere (Klasnić, 2017). Svim ovim posljedicama zajedničko je to što muškarci ne sudjeluju dovoljno u brizi za djecu, što znači

dotatno opterećenje za žene. Osim toga, žene koje imaju više djece, koje potječu iz obitelji s nižim imovinskim statusom i koje rade u privatnom sektoru suočavaju se s većim negativnim posljedicama zbog sukoba između obiteljskih i poslovnih obaveza (Klasnić, 2017).

Dalje su istražene posljedice obavljanja *kućanskih poslova* na profesionalni život žena, pa tako imamo podatak da je 30% žena bilo primorano odustati od stručnog usavršavanja i isto toliko ih je moralo odustati od poslovnog putovanja, a njih 24,2% imale su sukob sa nadređenima/poslodavcima i njih 21,4% su imale sukob sa kolegama na poslu zbog svojih obiteljskih obaveza (Klasnić, 2017). Uz to, 12,8% žena primilo je manju plaću zbog nemogućnosti obavljanja svih radnih obaveza. Rezultati ukazuju na to da što više vremena žene posvećuju rutinskim kućanskim poslovima, to se suočavaju s većim brojem negativnih posljedica u profesionalnom životu (Klasnić, 2017). Prema Klasnić (2017), najčešće negativne posljedice koje zaposlene žene doživljavaju zbog sukoba privatnog i poslovnog života uključuju manjak vremena za sebe, nedostatak vremena za druženje s obitelji/prijateljima, nedostatak sna i povećanu razinu stresa, pri čemu svaka druga zaposlena žena ove probleme osjeća na tjednoj ili čak dnevnoj bazi, a najveći prediktor koji rezultira ovim negativnim posljedicama jest nedovoljno sudjelovanje partnera u obavljanju obiteljskih obaveza, posebice kada je riječ o brizi za djecu jer ona najviše utječu na profesionalni život žena.

U radu pod naslovom „*Relacijske rodne strategije u podjeli kućanskih poslova*“, Derado, Petrić i Tomić-Koludrović (2020) prikazuju rezultate kvalitativnog istraživanja o podjeli kućanskih poslova između žena i muškaraca u Hrvatskoj, te identificiraju 4 vrste strategija podjele posla u kućanstvima: *neupitno tradicionalna*, *pretežno tradicionalna*, *početno egalitarna* i *proaktivno egalitarna*. Kada je riječ o podjeli kućanskih poslova među partnerima, primijećene su jasne razlike u strategijama koje koriste muškarci i žene, zato su te strategije podijeljene u dvije skupine: muške i ženske. Kao muške strategije navedene su strategije *neupitnosti*, *otpora promjeni*, *suradnje* i *proaktivne egalitarnosti* (Derado, Petrić i Tomić-Koludrović, 2020). U cilju muške strategije *neupitnosti* je održavanje tradicionalnog poretka u obitelji, te muškarci koji koriste ovu strategiju smatraju kako je podjela poslova (gdje žene obavljaju većinu tih poslova) unutar obitelji „prirodna“ i „normalna“ pa se o tome ne treba ni raspravljati (Derado, Petrić i Tomić-Koludrović, 2020). Kada se postavi pitanje o toj podjeli, djeluje im čudno i nepotrebno. Ovi muškarci vjeruju da su žene bolje u kućanskim poslovima i brizi o djeci, jer smatraju da je to dio njihove prirode.

Sami obavljaju samo poslove koji se smatraju „muškim“, kao što su određeni popravci i fizički rad. Što se tiče strategije *otpora promjeni*, muškarci koji se pridržavaju ove strategije često pokazuju nezainteresiranost za većinu kućanskih poslova, namjerno se distanciraju od njih ili jednostavno ne žele naučiti kako ih obavljati (Derado, Petrić i Tomić-Koludrović, 2020). Oni mogu obavljati poslove loše ili nemarno, a također mogu imati drugačije standarde urednosti. Često izbjegavaju obavljanje kućanskih poslova tako što napuste mjesto gdje se poslovi trebaju obaviti jer ovakvo ponašanje podrazumijeva da će „netko drugi“ (obično žena) morati obaviti te poslove (Derado, Petrić i Tomić-Koludrović, 2020). Nadalje, muška strategija *suradnje* se fokusira na održavanje ravnoteže u partnerskom odnosu kroz prilagodbu tradicionalnoj podjeli kućanskih poslova (Derado, Petrić i Tomić-Koludrović, 2020). Ova strategija može uključivati različite stupnjeve suradnje poput povremenog obavljanja poslova, prihvaćanja određenih kućanskih poslova te samoinicirano preuzimanje nekih od kućanskih poslova, uglavnom onih koje smatraju manje „ženskim“. Na kraju, cilj muške strategije *proaktivne egalitarnosti* je postizanje veće pravednosti u partnerskom odnosu, ali i prepoznavanje i aktivno djelovanje protiv lošijeg položaja žena u društvu (Derado, Petrić i Tomić-Koludrović, 2020). Muškarci koji usvajaju ovu strategiju nastoje izjednačiti kućanske poslove, ne praveći razliku između „muških“ i „ženskih“ poslova, te prepoznaju rodne nejednakosti u društvu. U konačnici, muškarci s proaktivnom egalitarnom strategijom ne samo da teže pravednijoj raspodjeli poslova u kućanstvu, već i širem društvenom učinku koji promiče rodnu ravnopravnost.

Osim muških strategija, u radu su navedene i ženske strategije *neupitnosti*, *pritiska*, *pristajanja* i *proaktivne egalitarnosti*. Jednako kao i kod muške, ženska strategija *neupitnosti* također nastoji održati tradicionalni poredak u obitelji, međutim razlika je u tome što žene često ovu strategiju ne pokreću aktivno kao muškarci, već se više prilagođavaju njenim normama. Derado, Petrić i Tomić-Koludrović (2020) naglašavaju kako je ova strategija najčešće prisutna kod žena manjeg stupnja obrazovanja i kod žena koje žive na selu ili kod starijih žena koje žive u gradovima. Strategija *pritiska* kod žena za cilj ima promijeniti tradicionalne uloge unutar obitelji, tako što u jednu ruku „tjera“ muškarce da više sudjeluju u obavljanju različitih kućanskih poslova. Osim što nastoje više uključiti muškarce da sudjeluju u obavljanju raznih zadataka kod kuće, nastoje da se i sama kvaliteta poslova koje obavljaju poveća (Derado, Petrić i Tomić-Koludrović, 2020).

Ženska strategija *pristajanja* odnosi na situaciju u kojoj žene odustaju od pokušaja promjene tradicionalne podjele kućanskih poslova, što znači da se ne trude promijeniti uobičajene uloge gdje je očekivano da žene obavljaju većinu kućanskih poslova – ova strategija je opisana kao pasivna jer podrazumijeva prihvaćanje postojećeg stanja bez pokušaja da se promijeni (Derado, Petrić i Tomić-Koludrović, 2020). Ova strategija se može prepoznati u izjavama u kojima žene izražavaju prihvaćanje takve podjele poslova, često minimizirajući napor koji je potreban za obavljanje tih zadataka. Drugim riječima, one prihvaćaju teret kućanskih poslova i možda umanjuju njihovu težinu ili važnost u razgovoru, što može biti način da se opravda postojeća situacija ili da se izbjegne konflikt unutar odnosa.

Na kraju, ženska strategija *proaktivne egalitarnosti* podrazumijeva aktivno zalaganje za jednakost i pravedniju podjelu odgovornosti, uključujući kućanske poslove, te rad na ukidanju rodne diskriminacije. Ona zapravo nije različita od one muške proaktivne egalitarnosti koja također ima za cilj postizanje jednakosti, međutim, ključna razlika je u tome što žene koje zagovaraju ovu strategiju govore iz perspektive vlastitog iskustva rodne diskriminacije, budući da su pripadnice grupe koja je diskriminirana na osnovu roda, stoga ova iskustva daju dodatnu težinu njihovim zalaganjima za promjene (Derado, Petrić i Tomić-Koludrović, 2020).

Na osnovu ovih strategija, Derado, Petrić i Tomić-Koludrović (2020) opisuju četiri vrste strategija podjele poslova u kućanstvu. Prvo, *neupitno tradicionalna strategija*, gdje je muškarac glavni hranitelj, a žena obavlja gotovo sve kućanske poslove. Ova podjela se ne dovodi u pitanje i održava tradicionalne rodne uloge. Drugo, *pretežno tradicionalna strategija*, gdje postoji sukob između muške strategije otpora promjenama i ženske strategije pritiska za ravnopravnu podjelu poslova. Muškarac ponekad obavlja kućanske poslove, ali žena nosi veći teret. Treća strategija je *početno egalitarna strategija* – muškarac odgovara na ženski pritisak suradnjom i preuzima dio kućanskih poslova, ali tradicionalni stavovi i dalje postoje, posebno u vezi s važnosti muške karijere. I posljednja, četvrta strategija, *proaktivno egalitarna strategija*, kada su partneri usklađeni u ravnopravnoj podjeli svih poslova, bez obzira na rodne uloge. Egalitarnost je princip kojem oboje teže, a karijere se ne žrtvuju zbog kućanskih obaveza.

Ova istraživanja pokazuju da, unatoč postojanju zakona i pokušajima društvenih promjena, tradicionalne rodne uloge i dalje oblikuju podjelu kućanskih poslova, pri čemu su žene značajno opterećene rutinskim i svakodnevnim zadacima. Prikazuje se kako rodna nejednakost negativno

utječe na profesionalni i privatni život žena, pri čemu se u radovima često ističe važnost ravnopravnije podjele poslova i veća društvena odgovornost muškaraca, što implicitno otvara ključna pitanja o rodnoj ravnopravnosti, koja su neophodna za feminističku analizu i promjene u društvenim strukturama.

5.2. Višestruki oblici diskriminacije žena

Za razliku od prethodne cjeline kojoj je u većoj mjeri u fokusu rodna dinamika u privatnoj sferi, istraživanje „Žene u ruralnim područjima Dalmacije“ kojeg su provele Barada, Čop i Kučer kao dio šireg projekta „Žene na tržištu rada – problem ili prilika“ provedenog 2011. godine fokus stavlja na ekonomsku aktivnost. Ovo istraživanje fokusira se na žene koje žive i rade u ruralnim područjima Splitsko-dalmatinske županije, gdje su žene često zanemarene, unatoč nacionalnim i međunarodnim obavezama Hrvatske. Cilj samog projekta bio je razviti nove modele i politike zapošljavanja u Splitsko-dalmatinskoj županiji (Barada, Čop i Kučer, 2011).

Analiza rezultata istraživanja otkriva da su žene u ruralnim područjima suočene s višestrukim oblikom marginalizacije. Prvo, njihova ekonomska aktivnost često nije prepoznata ni vrednovana na formalnom tržištu rada. Mnoge žene rade u neformalnom sektoru, baveći se poljoprivredom ili kućnim poslovima, ali njihov rad nije plaćen niti priznat, što ih stavlja u izuzetno ranjiv položaj (Barada, Čop i Kučer, 2011). Kao što su same sudionice istraživanja opisale, njihov rad na obiteljskim gospodarstvima ili kućna skrb smatraju se „nevidljivim“ jer se ne bilježe ni u službenim statistikama ni u javnim politikama. Drugo, tradicionalne rodne uloge i dalje su snažno prisutne u ruralnim dijelovima Dalmacije, gdje se očekuje da žene prvenstveno budu zadužene za kućanske poslove i brigu o obitelji. To dodatno smanjuje njihove mogućnosti za profesionalni razvoj i ulazak na formalno tržište rada. U provedenom istraživanju žene često spominju osjećaju dvostrukog opterećenja, balansirajući između neplaćenog kućnog rada i niskokvalificiranih, povremenih poslova u lokalnoj zajednici (Barada, Čop i Kučer, 2011).

Kada ovom istraživanju pristupamo kroz prizmu intersekcionalnosti, postaje nam jasno kako se izazovi koje žene u ruralnim područjima doživljavaju razlikuju ovisno o njihovim individualnim karakteristikama. Na primjer, starije žene suočavaju se s većim teškoćama u pristupu obrazovnim programima ili prekvalifikacijama, dok mlađe žene često kao problem kod

zapošljavanja ističu nedostatak radnog iskustva i nemogućnost pronalaska visokokvalificiranih poslova (Barada, Čop i Kučer, 2011: 42). Također, žene iz udaljenijih, otočnih područja prijavljuju dodatne poteškoće u pristupu osnovnim socijalnim uslugama, kao što su zdravstvena skrb i javni prijevoz.

Ono što je ključno u ovim rezultatima jest da diskriminacija s kojom se suočavaju ove žene nije jednolična. Ona uključuje i rodnu nejednakost, ali i geografski uvjetovanu marginalizaciju, kao i ekonomske nejednakosti koje proizlaze iz njihovog socijalnog i obrazovnog položaja. Žene koje su obrazovanije i imaju pristup urbanim središtima uspijevaju ostvariti bolji pristup tržištu rada, dok su žene iz siromašnijih i geografski izoliranijih zajednica suočene s većom nevidljivošću i manjim mogućnostima za zapošljavanje (Barada, Čop i Kučer, 2011). Ova podjela jasno pokazuje važnost uzimanja u obzir svih slojeva identiteta prilikom kreiranja politika koje bi trebale pomoći ženama u ruralnim područjima. Na kraju, naglašava se potreba za složenim i ciljanim pristupom prilikom oblikovanja politika koje će uzeti u obzir ove specifične okolnosti, kako bi se osigurala jednakost i prava za sve žene, bez obzira na njihovo mjesto stanovanja ili društvenu poziciju.

6. Zaključak

Fokus ovog rada je kritička analiza rodni uloga u suvremenom hrvatskom društvu. U radu se prikazuje kako se različite konstrukcije i prakse rodni uloga izražavaju u svakodnevnom životu žena i muškaraca i razmatra kako povijesne, kulturne i socioekonomske faktore koji oblikuju njihovu izvedbu. Sagledavaju se načini na koje se rodni stereotipi održavaju i reproduciraju u privatnoj i javnoj sferi, kao i učincima tih nejednakosti na društveni i ekonomski život pojedinaca.

Pregledom dosadašnjih istraživanja može se zaključiti da u suvremenom hrvatskom društvu još uvijek postoji rodna nejednakost u praktički svim područjima života. Vidljivo je da su žene i dalje u nepovoljnijem položaju u odnosu na muškarce, kako u sferi rada i politike, tako i u privatnim, obiteljskim odnosima. Prema pregledanim radovima, u socijalističkoj Jugoslaviji žene su bile uključene u radnu snagu i imale su formalno zajamčena prava na jednakost u obrazovanju i zapošljavanju. Međutim, ta formalna jednakost nije se uvijek odražavala u stvarnom životu. Tradicionalne patrijarhalne vrijednosti ostale su duboko ukorijenjene u društvu, što je rezultiralo dvostrukim opterećenjem žena koje su, uz svoje profesionalne obveze, i dalje bile odgovorne za

većinu kućanskih poslova i brigu o djeci, a ova situacija se nastavila i nakon tranzicije u demokratsko društvo i tržišnu ekonomiju, gdje su žene i dalje podzastupljene na pozicijama moći i odlučivanja. Razlike u plaćama između muškaraca i žena i dalje su prisutne, a žene su često suočene s preprekom napredovanju u karijeri („stakleni strop“). Osim toga, rodni stereotipi i dalje oblikuju očekivanja o tome što je „prikladno“ ponašanje za žene i muškarce, što dovodi do diskriminacije žena u mnogim aspektima života. Primjerice, žene koje preuzimaju voditeljske uloge često se suočavaju s negativnim percepcijama i dvostrukim standardima, dok muškarci u sličnim ulogama uživaju veći društveni ugled i prihvaćanje. U privatnoj sferi, unatoč formalnoj jednakosti, žene često snose većinu odgovornosti za kućanstvo i obitelj, što dodatno ograničava njihove mogućnosti za profesionalni razvoj i osobni napredak. Ove rodne nejednakosti imaju posljedice ne samo na individualnoj razini, već i na društvo u cjelini, jer ograničavanje potencijala polovine populacije sprečava ostvarivanje punog društvenog i ekonomskog razvoja.

Nedostatak socioloških radova koji se bave pitanjem rodnih uloga u hrvatskom društvu jest što njihovo korištenje termina „rod“ izostavlja široki spektar članova LGBT+ zajednice, u kojoj postoje osobe koje se ne identificiraju kroz tradicionalno shvaćanje roda kao isključivo muškarac i žena, to jest ne uključuje *transrodne* i *nebinarne* osobe (osobe koje se ne identificiraju ni kao muškarac ni žena). Stoga već malom broju socioloških istraživanja rodnih uloga u hrvatskom društvu nedostaje perspektiva LGBT+ osoba, te obiteljskih uloga i raspodjele poslova LGBT+ parova. Osoba koja pripada LGBT+ zajednici može doživljavati dodatne izazove u izvođenju rodnih uloga. Primjerice, u Hrvatskoj je tek 2014. godine uveden zakon koji dopušta osobama istog spola da sklope svoju vezu pred nadležnim tijelom, međutim, umjesto da se službena veza između osoba istog spola zove *brak*, kao što je slučaj kod zakonski sklopljenih heteroseksualnih veza, njima je opredijeljen poseban naziv „*životno partnerstvo*“ (Narodne novine, 92/2014). Ovo se može promatrati kao jedan oblik diskriminacije, koji još odražava nejednakost među vezama istospolnih partnera i partnera različitog spola, a utemeljene su na tradicionalnim očekivanjima u izvođenju rodnih uloga gdje se očekuje da je brak moguć isključivo između muškarca i žene.

Sve dok društvene norme ostanu usmjerene prema tradicionalnim modelima roda i obitelji, stvarna ravnopravnost neće biti ostvarena. Kako bi se to postiglo, potrebno je sustavno educirati javnost o rodnoj raznolikosti kao i pravima LGBT+ osoba, promicati inkluzivnost u svim aspektima društvenog života te osigurati da zakonodavne promjene budu usmjerene na stvaranje

ravnopravnog društva za sve, bez obzira na rodni identitet ili seksualnu orijentaciju. Tek tada će se moći govoriti o istinskoj rodnoj ravnopravnosti, koja obuhvaća sve članove društva i omogućuje im jednaku priliku za sudjelovanje u svim aspektima života, kako privatnog, tako i javnog.

7. Literatura

Barada, Valerija, Čop, Blanka, Kučer, Mirjana (2011). *Žene u ruralnim područjima Dalmacije. Nevidljivo polje svijeta rada?*. Split: Domine

Bartolac, Andreja, Kamenov, Željka i Petrak, Olivera (2011). „Rodne razlike u obiteljskim ulogama, zadovoljstvu i doživljaju pravednosti s obzirom na tradicionalnost stava”, *Revija za socijalnu politiku*, 18 (2): 175–194.

Brajdić-Vuković, Marija, Birkelund, Gunn Elisabeth i Štulhofer, Aleksandar (2007). „Between tradition and modernization attitudes toward women's employment and gender roles in Croatia“, *International Journal of Sociology*, 37 (3): 32–53.

Collins, Patricia Hill (2015). „Intersectionality's definitional dilemmas“, *Annual Review of Sociology*, 41: 1–20. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073014-112142>

Derado, Augustin, Petrić, Mirko i Tomić-Koludrović, Inga (2020). „Relational Gender Strategies in the Division of Household Labour“, *Revija za sociologiju*, 50 (3): 321–351

Doolan, Karin, Jokić, Boris, Kroflin, Matija, Mačkić, Velibor, Šinko, Marjeta, Tonković, Željka i Zakošek, Nenad (2021). *(Ne)jednakosti u Hrvatskoj*. Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung.

Državni zavod za statistiku [DZS] (2023). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2023*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. https://podaci.dzs.hr/media/cr5nm1o5/women_and_man_2023.pdf (3. 9. 2024.)

European Institute for Gender Equality [EIGE] (2013, 2023). *Gender Equality Index*, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index> (3. 9. 2024.)

Grden, Marija (2021). *LGBT roditeljstvo i obitelj*, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:128113>

hooks, bell (2000). *Feminism Is For Everybody: Passionate Politics*. Cambridge, MA: South End Press

Jugović, Ivana (2010). „Što se mjeri pod pojmom rodnih uloga? Pregled i evaluacija skala rodnih uloga i stavova o rodnim ulogama“, *Suvremena psihologija*, 13 (1): 113–135.

Klasnić, Ksenija (2017). *Utjecaj rodne podjele obiteljskih obveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena*. Zagreb: Pravobranitelj/ca za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske.

ODRAZ (2022). *Plan rodne ravnopravnosti*, https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2022/06/Plan-rodne-ravnopravnosti_ODRAZ.pdf (5. 9 2024.).

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2011). *Istraživanje o zastupljenosti žena i muškaraca na rukovodećim i upravljačkim pozicijama u poslovnim subjektima u RH*. Zagreb: Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

Topolčić, Davor (2001). „Muškarci to ne rade: rodno segregirana podjela rada u obitelji“, *Društvena istraživanja*, 10 (4-5 (54-55)): 767-789. <https://hrcak.srce.hr/20003>

Zakon o ravnopravnosti spolova. Narodne novine broj: (NN 82/08, 69/17)

Zakon o životnom partnerstvu. Narodne novine broj: (NN 92/2014)